

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

КНЯЖА ДОБА ТРИПІЛЬСЬКА КУЛЬТУРА

1. **Трипільська культура** появилася в Україні в добі неоліту (нова кам'яна доба), приблизно 7,000 років тому і тривала приблизно від 5000 – 1800 років до Христа, то значить, що українська культура є одна з найстарших у світі..
2. Назва Трипільська культура походить від села **Трипілля, на Київщині**. На початку 20-ого століття там знайшли перші сліди (знахідки) цієї культури. Трипільська культура була поширена на території України між Дніпром і Карпатами.
3. В той час в Україні люди займалися **хліборобством** (farming) і мали вже **постійні оселі** (permanent settlements). У період існування трипільської культури велике значення мало те, що люди почали вживати дерев'яний плуг (plough).
4. **Трипільська кераміка**, яку люди виробляли в той час в Україні є дуже гарна. Вази й горщики виробляли з глини (clay), прикрашували спіральними орнаментами і малювали чорною, білою і темно-червоною краскою.

АНТИ

1. Анти – це були нащадки (descendants) трипільців і жили на українській етнічній території.
2. Анти мали своїх князів і створили свою державу, яка тривала більше як 200 років (375р.- 602р.) Це була **перша українська і перша слов'янська держава**. Князі керували державою, але у важних справах скликали віче (public meeting), то значить, скликали людей на раду. Це є дуже важливе, бо показує, що вже в ті часи в Україні була до певної міри демократія.

ЖИТТЯ СЛОВ'ЯН

1. **Наші предки** (ancestors) - були слов'яни.

2. **Київ** - над рікою Дніпро коло Києва жили **поляни**. Поляни це було слов'янське плем'я (tribe). Їх столицею був город (місто) **Київ**. Київ лежить над Дніпром. Це найстарше українське місто. Поляни зорганізували велику Київську державу, що називалася **Київська Русь**. Русь – це стара назва української держави. Столиця українських князів була в Києві.
3. **Торгові шляхи** - Київ стояв на тому місці, де сходилися торгові шляхи (trade routes). З півночі на південь ішов водний шлях (water route) рікою Дніпром. Купці (traders) і княже військо плили Дніпром у Чорне море до Греції і там вели торгівлю. Зі сходу й заходу ішли торговельні шляхи землею.
4. В Україні жили різні слов'янські племена. Ми це знаємо з літописів (chronicles). **Поляни** – жили коло Києва, **деревляни** - над рікою Прип'ять, **дуліби** - на Волині, **білі хорвати** - під Карпатами, **сіверяни** – над рікою Десна, **тиверці** - над рікою Дністер, **уличі** – над Богом.

ВІРА СЛОВ'ЯН

1. Слов'янські племена, що заселяли українські землі були поганями. Вони не вірили в одного Бога. Вони вірили, що є багато богів і що сили природи (сонце, грім, вітер, вогонь) - це боги, що керують світом.
Перун - бог грому і блискавки, **Дажбог** - бог сонця, **Сварог** - бог вогню, **Велес/Волос** - бог звірят/худоби, **Стрибог** - бог вітру
2. Слов'яни вірили також в різних духів. Вони вірили, що увесь світ навколо них був наповнений духами. **Домовики** - жили в хатах, **лісовики** - в лісі а **водяники й русалки** - у воді.
3. Слов'яни мали різні свята: **свято веснянок** - на весні, **свято Купала** - в літі, **свято коляди** - в зимі.

КНЯЖА ДОБА - КИЇВСЬКА РУСЬ

ПОЧАТКИ КИЄВА

1. **Київська Русь** - назва Русь це стара назва України зі столицею в Києві над Дніпром, де в той час жили поляни.

2. **Початки Києва** - про початки Києва були різні перекази (легенди). Один переказ розповідає, що Київ заснували три брати – Кий, Щек і Хорив – і їхня сестра Либедь. Назва Київ походить від імени найстаршого брата, який називався Кий. У Києві є гори, що звуться Щекавиця і Хоривиця, та невеличка річка Либедь.

ПЕРШІ КНЯЗІ

Аскольд і Дир - У 862-му році прибули до Києва зі Скандинавії (Scandinavia) варяги (Vikings) під проводом своїх князів Аскольда і Дири.

Це були перші князі про які згадує літопис, але про них ми не знаємо багато.

Князь Олег Віщий

1. Князь Олег був князем перед і після 900 року. Він перший київський князь про якого ми знаємо докладніше. Князь Олег був **варяг** і його військо складалося з варягів, які прийшли в Україну зі Скандинавії.
2. **Договір з греками** - князь Олег хотів зробити Україну великою торговельною державою, але греки хотіли затримати всю торгівлю в своїх руках. Він пішов походом на **Царгород** (столиця Греції в той час). Князь Олег вирушив на двох тисячах човнів – а в кожному човні було по 100 вояків. Він окружив місто Царгород від моря і також від суші (дав колеса на кораблі), здобув місто і підписав умову в 911-ому році, яка була дуже добра для українських купців. Українські купці могли тепер вільно вести торгівлю в Греції.
3. **Смерть князя Олега** - про смерть князя Олега є дуже гарний переказ (легенда) в літописі. Один ворожбит (fortune teller) сказав князеві, що він помре від свого улюбленого коня, тому князь більше не їздив на цьому коні, а віддав його, щоб ним хтось піклувався. Кінь помер і князь Олег хотів побачити його кості, але там була гадюка, яка його вкусила і князь Олег помер. Так сповнилася ворожба. За його мудрість, князя Олега назвали Віщим (такий, що все знає).

Князь Ігор

1. **Князь Ігор** став київським князем після смерті князя Олега. Він ходив походом на Грецію, але похід не вдався.

2. **Деревляни** – це було слов’янське плем’я. Вони жили в лісах на північ від Києва над рікою Прип’ять. Князь Ігор хотів приєднати деревлян до Київської держави, але деревляни його вбили – прив’язали до двох дерев і роздерли.

Княгиня Ольга

1. Княгиня Ольга керувала Київською державою більше як тисячу років тому. Це була **жінка князя Ігоря**. Вона правила державою, коли деревляни вбили її чоловіка, князя Ігоря, а їхній син Святослав був ще малим хлопцем.
2. У літописах написано, що княгиня Ольга була вродлива, хитра і мудра. Вона **правила державою дуже розумно** і дбала, щоб був порядок у державі.
3. Княгиня Ольга їздила до Греції у гості до грецького царя і там **прийняла християнську віру**. Княгиня Ольга була перша з княжого роду, що прийняла Христову віру. Українська церква проголосила її святою.

Князь Святослав Завойовник (960-972)

1. Князь Святослав Завойовник був сином князя Ігоря і княгині Ольги. Він любив воювати і часто ходив у походи. Вояки дуже його любили, бо він жив так просто, як і вони, хоч він був князем. Перед битвою казав ворогам, **“Готуйтеся, іду на вас!”**
 - a. Князь Святослав не жив довго. **Його вбили печеніги**, коли він вертався з походу до Києва. Печеніги – це були кочовики (nomads), які прийшли в українські степи з Азії і постійно нападали на Україну.

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ (980-1115)

1. **Князь Володимир Великий** був сином князя Святослава. Княгиня Ольга була його бабуся. Він був князем 35 років і за той час зробив багато доброго для України. Київська Русь стала великою і могутньою (сильною) державою. За це, що він зробив багато для України, його назвали **“Великий”**, а українська церква називає його **святим** тому, що він охрестив Україну.

2. **Червенські городи** – князь Володимир **прилучив західні землі України (Галичина, Волинь, Холмщина) до Київської держави.**
3. **Хрещення України** – в Україні християни вже були з давніх часів.
 - Володимир Великий почав будувати **церкви** в Києві та інших містах України. Найбільша церква, яку він збудував, це була **Десятинна** церква в Києві. Її назвали “десятинна” тому, що на цю церкву князь Володимир віддавав одну десятину свого майна/приходу (one tenth of his income).
 - Від того часу, як Україна прийняла християнство, почала ширитися в Україні **наука й освіта** (education)
4. **Перші гроші** - в той час коли князем був Володимир Великий, почали виробляти перші українські гроші. На цих грошах був образ князя Володимира, а на другій стороні був **тризуб**, який пізніше став гербом української держави.

КНЯЗЬ ЯРОСЛАВ МУДРИЙ (1019 – 1054)

1. **Князь Ярослав Мудрий** був князем Київської держави 35 років (після смерти свого батька Володимира Великого).
2. **Київ** - Ярослав Мудрий дбав найбільше про свою столицю Київ. Київ ставав щораз більшим містом і князь Ярослав збудував нову частину міста.
 - Довкола міста збудували вали, а до міста можна було дістатися з трьох сторін, через укріплені ворота (fortified gates). Найславніші ворота – це були **Золоті ворота** – над ними збудували невелику церкву. Золоті ворота відновили і їх можна бачити в Києві і тепер.
 - Ярослав Мудрий побудував багато церков, а при церквах заснував **школи й бібліотеки**. Найславніша церква - це **собор св. Софії**.
 - **Печерська лавра** - в той час збудували також монастир, який стоїть і до сьогодні. Цей монастир називається Печерська лавра. В цім монастирі жили монахи. Вони писали літописи і переписували книжки, бо в той час не вміли ще друкувати.
3. **Руська Правда** – Ярослав Мудрий наказав списати українські закони (laws) в одну книгу. Перед тим закони не були записані і як хтось провинився, то суддя

(judge) давав таку кару, яку хотів. Книжка, де були списані закони називалася **Руська Правда**.

4. **Смерть Ярослава Мудрого і поділ Київської держави.** Князь Ярослав Мудрий помер в 1054-ому році, коли мав 76 років. Він похований у церкві св. Софії. **Перед смертю він поділив Київську державу між своїми синами.**

КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА ПО СМЕРТИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

1. В Київській Русі не було закону хто має бути наступним князем, коли князь помре. Всі сини мали однакове право. Тому вони **вели війни між собою**, бо кожний з них хотів бути князем.
2. По смерті Ярослава Мудрого на Україну почав нападати новий ворог. Це були **половці**. Вони прийшли з Азії й нищили Україну через довгі роки. З ними князі мусіли постійно провадити війни.

КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР МОНОМАХ

1. **Володимир Мономах** - був **останній визначний князь** Київської держави. Він князував 12 років і помер у 1125-ому році. Його поховали в церкві св. Софії в Києві. Він був добрий і справедливий князь і дбав про добро цілої держави.
2. Князь Володимир Мономах підтримував **зв'язки (contacts) з Європою**. Його жінка була з Англії, а його внук був королем Данії (Denmark). Київська держава вперше зробила наш народ самостійним і сильним та славним на всю Європу.

ЗАНЕПАД КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Після смерті Ярослава Мудрого в 1054-ому році, Київська Русь почала занепадати. Князь **Володимир Мономах (1113-1125) був останнім могутнім князем** України. На занепад Київської держави були дві головні причини:

1. **Поділ України** - Коли помер князь, то всі його сини мали право бути князем. Тому вони постійно вели між собою війну. Перед смертю **Ярослав Мудрий поділив Київську державу на шість частин** і розділив між синами. Він думав, що коли кожний буде мати свою частину, то не будуть сваритися між собою. Найстарший син мав бути князем у Києві, а інші брати мали його

слухати. Але князі дальше вели війни між собою. З того користали вороги і це дуже ослабило Київську Русь.

2. **Напади кочовиків (nomads) з Азії** - на Україну постійно нападали степові **орди (hordes, bands)**, які приходили з Азії. .

- **Печеніги** - прийшли в Україну з Азії і нападали на українські поселення (settlements).
- **Половці** - Половці також прийшли з Азії.. Про боротьбу князів з половцями складено прегарну поему **Слово про похід Ігоря**.
- **З'їзд у Любечі** - через постійні напади кочовиків з Азії на Україну і через сварки й боротьбу князів між собою, Київська Русь почала дуже занепадати. Щоб рятувати державу, деякі князі (так як Володимир Мономах) скликали з'їзд усіх князів у місті Любечі під Києвом 1097-го року
- **Початки Москви і напад Андрія Боголюбського на Київ**. На півночі від України почало зростати московське князівство. В 1169-ому році князь Андрій Боголюбський з великим військом напав на Київ. Він знищив і пограбував Київ. З Десятинної церкви, св. Софії і з монастирів забрали ікони, дорогі ризи, церковні книги й дзвони та вивезли до Московщини.
- **Татари** – це були кочовики з Азії, які прийшли в Україну в 13-ому столітті й знищили Київ до останку. Вони оточили (surrounded) Київ і взимку по льоду перейшли Дніпро. Хоч кияни завзято боронилися, татари пробили оборонні мури Києва і здобули Київ. Багато людей, особливо жінок і дітей, сховалося у Десятинній церкві і там вони загинули. Славна Київська держава перестала існувати. Це сталося 1240-го року.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА

1. **1240 року татари здобули Київ** і Київська держава перестала існувати. Однак, **українська держава існувала ще 100 років на західних землях України**. Ця держава називалася **Галицько-Волинська держава**.
2. Галичину й Волинь (на заході України) приєднав до Києва Володимир Великий, але коли Ярослав Мудрий поділив Київську Русь між своїми синами, то в Галичині повстало **Галицьке князівство**, а на Волині **Волинське князівство**.

3. **Галицьке князівство** - на Галицьке князівство нападали мадяри (Hungarians) з-за Карпат, а зі заходу нападали поляки. Наймогутнішим галицьким князем був **Ярослав Осьмомисл** (1153-1187). Він був дуже розумний і тому його назвали - Осьмомисл (eight senses). Він бився з половцями і про нього згадують у поемі **Слово про похід Ігоря**.

КНЯЗЬ РОМАН

1. **Князь Роман** (1199-1205) був князем Волинського князівства. В той час в Галичині помер останній князь. Тоді **князь Роман злучив Галичину і Волинь в одну Галицько-Волинську державу**.
2. Він провадив війну **проти половців** і половці боялися його так, що своїх дітей страшили його ім'ям. Він був добрий і справедливий князь. Він боронив селян (farmers) і міщан (тих, що жили в місті) проти бояр. Але він був князем тільки шість років. У битві з поляками він був убитий.

КОРОЛЬ ДАНИЛО

1. **Король Данило** (1205-1264) - коли князь Роман помер, він залишив двох малих синів, Данила, який мав три роки, і Василька, який мав один рік. Бояри (noblemen) не хотіли визнати їх за князів, прогнали їх і взяли владу в свої руки. Бояри гнобили (oppressed) міщан і селян і дбали тільки про себе. В державі не було порядку. З того користали поляки й мадяри. Вони напали на Галичину й Волинь і хотіли забрати собі українську землю.
2. Після смерти короля Данила, правили ще інші князі. **Останній** галицько-волинський князь називався **Юрій II** (1323-1340). Його отруїли (poisoned) бояри **1340 року і так закінчилася Галицько-Волинська держава**. Галицько-Волинська держава мала велике значення для України. **Вона продовжила існування Української держави на 100 років**.

ЗНАЧЕННЯ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. **Київська держава існувала 540 років (800-1340)** і мала велике значення в українській історії. **Наш народ вперше об'єднався і створив свою державу з різних племен**.

2. Коли князями були **Володимир Великий і Ярослав Мудрий**, Україна була **найбільша і найсильніша держава в Європі**.
3. **Простори Київської держави були величезні** – від Чорного моря до Балтійського моря і від Карпат до ріки Волги й Дону.
4. В Київській державі зародилася українська **культура, зорганізовано українське військо і флоту**, розвинулося **хліборобство (farming) і промисловість (industry, manufacturing)**.
5. З Києва поширилася по всій східній Європі **християнська віра, письменство, вища освіта, мистецтво**.
6. **Київська Русь в той час обороняла Європу** від степових азійських орд з якими Київська держава вела постійну боротьбу.

КОЗАЦЬКА ДОБА

УКРАЇНА ПІД ПОЛЬЩЕЮ Й ЛИТВОЮ

В 1340-ому році помер Юрій II, останній князь Галицько-Волинської держави.

Українська княжа держава перестала існувати. Землі України було поділено між Литвою й Польщею. Трохи пізніше почали також нападати на Україну татари, які поселилися на Криму і там постійно жили. В цей тяжкий для України час повстає в Україні славне лицарство - козаки, які стали на оборону українського народу.

1. **Українські землі під Польщею** - коли помер останній Галицько-Волинський князь Юрій II, поляки напали на Львів, столицю Галичини, і забрали скарби галицьких князів зі Львова до Польщі. Землю роздали польським панам і **завели панщину**.
2. **Українські землі під Литвою** Інші українські землі – **Волинь, Полісся, Поділля, Київщина** - перейшли під владу Литви. Литовці були прихильні до України. Життя українців під Литвою було багато легше, як під Польщею. Литовські князі прихильно ставилися до українців. Вони прийняли християнство з України, уживали українську мову, будували церкви й монастирі та веліли (ordered) переписувати старі українські книги.

3. Однак це не тривало довго. В 1385-ому році литовський князь Ягайло одружився з польською королевою Ядвігою. В той спосіб поляки поширили й скріпили свою державу. Ягайло охрестився в римо-католицькому обряді і в усьому слухав польських панів. Українські землі, які належали до Литви, перейшли під владу Польщі.

ЛЮБЛИНСЬКА УНІЯ

1. Люблинська унія - в 1569-ому році у місті Любліні Польща й Литва підписали договір, щоб ще більше з'єднати свої держави. Тим договором Польща й Литва злучили свої землі в одну державу й мали спільного короля. Таким чином українські землі опинилися під Польщею.

ЦЕРКОВНІ БРАТСТВА

2. Під польським пануванням, по містах владу в свої руки взяли поляки.
Українці не мали ніяких прав.
3. **Щоб боронитися перед поляками українські міщани** (ті що жили в містах)
4. **організували братства при церквах..** Церковні братства опікувалися церквами, друкували книжки, закладали шпиталі, школи й кредитівки, де люди могли позичати гроші. Вони також допомагали хворим і всім хто потребував помочі, особливо вдовам (widows) і сиротам (orphans).
5. **Львівське братство** – було найстарше й найбільше братство.
6. **Берестейська унія 1596 р.** – щоб рятувати українську церкву від дальшого занепаду, деякі українські єпископи (bishops) заключили церковну унію з Римом і приєднали українську церкву до Риму. Ця злука нашої церкви з Римом називається Берестейська унія.

ТАТАРСЬКІ НАПАДИ

1. В ті часи польського панування на українських землях, Україна переживала ще одно нещастя, а саме **напади татар на Україну**. Татарські напади тривали кілька століть і дуже нищили Україну. .

ПОЧАТКИ КОЗАЧЧИНИ Й ЗАСНУВАННЯ СІЧІ

Козаки - деякі відважні люди втікали від панів у степи за Дніпрові пороги на Запоріжжя, хоч там було дуже небезпечно. Ці люди гуртувалися по сто, чи по тисячу, добували собі зброю, полювали на звір'ята, ловили рибу, збирали мед і так жили. Часто на них нападали татари й вони постійно мусіли від них оборонятися, а часом вони самі нападали на татар, відбирали від них здобич і визволяли невільників. Цих людей називали козаками.

КНЯЗЬ ДМИТРО БАЙДА ВИШНЕВЕЦЬКИЙ

1. Дмитро Байда Вишневецький заснував **Запорізьку Січ** приблизно 1550-го року, але перші вістки про козаків записані в хроніках вже в 1492-ому році. Вишневецький походив з Волині. Він був багатий чоловік, але залишив своє майно й пішов до козаків.
2. Під його проводом, козаки збудували оборонну фортецю (fortress) на острові (island) Хортиця на Дніпрі. Цю фортецю, де жили козаки називали **Січ, або Запорізька Січ** тому, що вона знаходилася за порогами (rapids) на Дніпрі.

ГЕТЬМАН БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

1. Козаки розпочали боротьбу за визволення українського народу від поляків, але перші повстання не були успішні (were not successful). **В 1648-ому році Богдан Хмельницький організував нове повстання проти поляків.** Козаки побили польські війська й так по довгих роках неволі знову **відновилися Українська Держава, яку Україна втратила в 1340-ому році.** До помочі проти поляків, Богдан Хмельницький узяв собі татар.
2. Під проводом Богдана Хмельницького козаки побили поляків **під Жовтими водами, під Корсунем і під Пилявцями. Мир у Зборові** - в 1649-ому році поляки знову почали війну проти України, але козаки побили поляків. Після того гетьман Хмельницький підписав мир (peace treaty) з поляками і **поляки визнали українську державу.**
3. **Значення гетьмана Богдана Хмельницького** - Хмельницький є один з найважливіших постатей України. Хоч він був гетьманом не повних 10 років і майже весь той час тривала війна, **він відновив Українську державу, що була під пануванням Литви й Польщі цілих триста років.** У відновленій

Українській державі Хмельницький **зорганізував адміністрацію, військо, скарб** (treasury), **судівництво** (judicial system). Він був визначним політиком, полководцем і господарем. Народ згадував його в піснях і думах довгі роки.

4. **Гетьманщина** - українську державу за часів козаччини називали Гетьманщиною тому, що на чолі держави були гетьмани.

ПОДІЛ УКРАЇНИ

1. В 1663-ому році Юрій Хмельницький зрікся булави. В Україні в той час не було порядку і кожний робив, що хотів. **Зі заходу шарпали Україну поляки, з півночі й від сходу москалі, а з полудня турки й татари.**
2. В той час **Україна поділилася на дві частини по двох боках Дніпра: Правобережну Україну й Лівобережну Україну.** На Правобережній Україні козаки вибрали гетьманом Павла Тетерю, який підтримував Польщу, а на Лівобережній Україні, під натиском московського війська, козаки вибрали гетьманом Івана Брюховецького, який підтримував Москву. Так українська Козацька держава поділилася на Лівобережну, під протекторатом Москви, і Правобережну, під протекторатом Польщі. З того часу походять назви Лівобережна й Правобережна Україна або Лівобережжя й Правобережжя. **Цей час в історії України має назву “Руїна”.**

ГЕТЬМАН ПЕТРО ДОРОШЕНКО (1665 - 1676)

1. Петро Дорошенко був з давнього козацького роду й його називали “останнім козаком”. **Він був гетьманом на Правобережній Україні й старався знову з’єднати всі українські землі в одну державу.** Він був добрий і чесний гетьман і хотів тільки добра для України. За це всі його любили.
2. Він не вірив ні полякам, ні москалям і вважав Польщу й Московщину за двох головних ворогів України. Проти них шукав він союзника і **заклучив союз з Туреччиною.**
3. Проти Дорошенка розпочали війну москалі. Вони боялися, щоб він не об’єднав всі українські землі. На Україну прийшло велике московське військо й оточило гетьманську столицю Чигирин. В козаків не стало зброї й поживи і

Дорошенко мусів піддатися. Московський цар післав його на заслання й там він помер. Багато пісень зложив український нарід про гетьмана Дорошенка.

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА (1687-1709)

1. **Гетьман Іван Мазепа** – був один з найславніших гетьманів України. Мазепа був людиною високої освіти. Народився на Київщині понад 375 років тому. Він був дуже освічений (highly educated), вчився в **Києво-Могилянській Академії та в інших державах Європи**. Там він вивчав мови, військову справу й дипломатію. **Він знав 10 мов**, такі як латина, німецька, італійська, французька, польська. Був гетьманом 22 роки.
2. **Розбудова держави**. В той час Україна була **поділена** по ріці Дніпро на **Правобережну** (під Польщею) й **Лівобережну** (під Московщиною). Мазепа був гетьманом на Лівобережній Україні. Москва щораз більше обмежувала права українських гетьманів і навіть засилала їх на Сибір. Мазепа хотів звільнити Україну від москалів і зробити Україну знову сильною державою. Але це завдання було нелегке. В Московщині панував тоді цар Петро I, який хотів загарбати для Москви якнайбільше країн. Мазепа мусів поступати дуже.
3. **Москва нищить козаччину** – московський цар Петро I різними способами нищив Україну. Він сильно обмежував права гетьмана, козаків і всієї України. В 1721-ому році Петро I змінив назву своєї держави. До того часу московська держава мала назву **Московщина**, а тепер почали її називати **Росія**, щоб виглядало, що Київська Русь є частиною Московщини.
4. **Союз зі Швецією** - в 1707-ому році Мазепа уклав союз зі шведами. Але шведський союз не приніс щастя Україні.
5. **Бій під Полтавою** - відбувся в липні 1709-го року. Українське військо разом зі шведами пішли проти москалів. Цар Петро I зібрав велике військо, що вп'ятеро перевищало число шведів і козаків. Крім цього, Карло XII був поранений і не міг провадити битвою. **Петро I переміг** полки Мазепи й Карла. Московське військо зайняло всю Лівобережну Україну. Після битви Мазепа залишив Україну й переїхав до Молдавії. Там він скоро після того помер.

6. **За те, що запорізькі козаки стали по боці Мазепи, Петро I наказав зруйнувати Січ.** В 1709-ому році велике московське військо здобуло Запорізьку Січ. Москалі зруйнували Січ та поставили сторожу, щоб козаки не поселилися тут знову. Після того, деякі козаки перенеслися на інше місце, поза межі московської держави.

ГЕТЬМАН ПИЛИП ОРЛИК

Після смерти Мазепи, козаки, які перейшли до Молдавії разом з Мазепою, вибрали нового гетьмана. Новим гетьманом на еміграції став Пилип Орлик, генеральний писар, товариш і дорадник Мазепи. У Молдавії, в місті Бендери, гетьман Пилип Орлик і козацька старшина видали документ, який називаємо **Бендерська конституція**. Це була перша конституція України. Гетьманові Орликові ніколи не вдалося повернутися в Україну й він помер на чужині.

ЗАНЕПАД і СКАСУВАННЯ ГЕТЬМАНЩИНИ

1. **Іван Скоропадський - ще перед битвою під Полтавою, московський цар Петро I наказав козакам на місце Мазепи вибрати іншого гетьмана.**
2. **Малоросійська Колегія -** Після смерти Скоропадського московський цар Петро I не дозволив вибрати гетьмана. Україною правила Малоросійська Колегія.
3. **Останнім гетьманом України був Кирило Розумовський.** В Московщині панувала тоді цариця Катерина II, що в усьому наслідувала Петра I. Вона хотіла цілковито знищити Українську державу і в 1764-ому році примусила Розумовського зректися булави. Після того знову правила Малоросійська Колегія, але в скорому часі скасували також Малоросійську Колегію.
В 1782-ому році в Україні завели московські порядки, а українських селян зробили кріпаками. Так закінчилася козаччина й українська козацька держава.

ЗРУЙНУВАННЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Перший раз москалі зруйнували Запорізьку Січ в 1709-ому році, коли царем в Росії був Петро I. Пізніше козаки повернулися й відновили Січ. **В 1775-ому році цариця Катерина II знову знищила Запорізьку Січ.** Останнім кошовим був **Петро Кальнишевський**. Його заслали на далеку північ на Соловки й там він

помер. Запорізькі землі цариця Катерина II роздала московським панам. Козаки розійшлися по різних краях, а деякі поселилися на Кубані. Це нинішні Кубанські козаки. Цар Петро I і цариця Катерина II найбільше нищили Україну.

Отак закінчила своє існування вільна Українська держава під владою гетьманів. Козацька держава (Гетьманщина) проіснувала приблизно 150 років (1648-1782). Хоч українські землі знову забрали вороги, значення Гетьманщини було дуже велике. Українці знову мали свою державу, свою владу й свої закони.

НОВА ДОБА

ЛІТЕРАТУРНЕ Й НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Українські землі під владою Москви

1. **в 1764-ому році, коли московська цариця Катерина II примусила гетьмана Кирила Розумовського зректися булави. В 1782-ому році вона прилучила Лівобережну Україну до московської імперії й завела кріпацтво.**
2. **Скоро після того, в 1795-ому році Польща перестала існувати, як самостійна держава й українські землі, які були під Польщею (Правобережна Україна) перейшли під владу Росії й Австрії. Австрія забрала Галичину, Закарпаття й Буковину, а Росія забрала Київщину, Волинь, Поділля, а пізніше Холмщину й Підляшшя, то значить, що більша частина українських земель належала до Росії.**
3. **Московські царі знищили українську державу й намагалися знищити все, що українське. Всьому світові Росія заявляла, що ніякої України не було, що це тільки Малоросія, частина Росії. В Україні завели московські школи й заводили всюди російську мову. Українців називали малоросами. Наші селяни були кріпаками й мусіли тяжко працювати на панів. Молодих хлопців забирали на службу в царській армії. Ця служба тривала 25 років. З такої служби часто вже не поверталися додому, або поверталися каліками.**

Літературне й національне відродження

У ці тяжкі часи поневолення, знайшлися однак люди, які хотіли допомогти своєму народові відновити українську культуру, традиції й державність.

1. **Григорій Сковорода** (1722-1794) – **український філософ**, високоосвічений і праведний чоловік, якого ми називаємо українським Сократом. Він мандрував по Україні, від села до села, у селянському одязі, зі сопілкою в руках і навчав людей рідною їм українською мовою.
2. **Іван Котляревський** - в **1798-ому році** видав (published) **поему Енеїда в українській мові**. Це була **перша книжка написана українською мовою**. Котляревський показав, що можна творити літературні твори українською мовою. Учені почали досліджувати українську історію й культуру, а письменники наслідували Котляревського й писали українською мовою.
3. **Тарас Шевченко** - найбільше розбудив український нарід. В 1840-ому році він видав свої поезії. Цю збірку поезій він назвав **Кобзар**. Шевченко писав особливо про козацькі часи. Він писав, як козаки боролися за волю й вчив український нарід, що за волю треба боротися.
4. **Кирило-Методіївське братство** - **таємна організація**, до якої належав також Шевченко. Вони виступали за народну освіту й **проти кріпацтва**.
5. **Емський указ** - в 1876-ому році московський царський уряд видав **Емський указ**. Це був документ, який **забороняв друкувати книжки українською мовою**. **Заборонено також українські школи, вистави**. Довгі роки в Україні не було української школи, ні книжки, не вільно було вживати українську мову. **Українські письменники почали висилати свої твори до друку до Галичини, яка належала до Австрії. Львів став культурним центром всіх українців.**

Західні землі України під владою Австрії

1. Коли Польща перестала існувати, **Австрія забрала Галичину, Закарпаття й Буковину**. Під владою Австрії **українцям жилося краще**, як під владою Польщі і як тим українцям, які жили під владою Росії. Кріпацтво стало трохи легше, **заснували школи** (з німецькою мовою навчання), а у Львові **заснували університет**. **В 1848-ому році скасували кріпацтво (панщину)**, 13 років раніше ніж на східних землях України.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА (1914-1918)

1. **Перша світова війна** почалася в 1914-ому році й **тривала чотири роки**. В цій війні брало участь більше як 30 країн. **Перед Першою світовою війною Україна була поділена на дві частини: Росія мала більшість земель України, а Австро-Угорщина мала Галичину, Буковину й Закарпаття.** В Першій світовій війні боролися Центральні держави: Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія й Туреччина з державами Антанти: Англія, Франція, Росія, Італія, а при кінці війни Північна Америка (USA) – разом 30 країн.
2. На початку війни українці на західних землях України, (під Австро-Угорщиною), почали формувати українське військо, яке мало назву - **Українські Січові Стрільці (УСС).** Українські Січові Стрільці - це був **відділ українських вояків при австрійській армії.** Їхня мета була боротися проти Росії (в той час найбільший ворог України) і здобути українську державу. **УСС - це було перше українське військо від часів гетьмана Івана Мазепи й найкраща військова частина у Визвольних Змаганнях.** УСС вславилися своїми боями у **битвах з москалями.** Серед січових стрільців були поети й композитори й вони склали багато пісень про Українських Січових Стрільців.
3. **На початку війни Росія мала великі успіхи й російські війська забрали Галичину й Буковину.** За рік свого панування в Галичині, москалі знищили політичне й культурне життя українців. Вони заборонили українську мову в школах і уряді (government), закрили всі організації. Багато свідомих українців розстріляли або вивезли на Сибір, між ними митрополита Андрея Шептицького.

ВИЗВОЛЬНІ ЗМАГАННЯ В УКРАЇНІ (1917–1921)

Українці намагалися відновити українську державу під час Першої світової війни. Боротьба за українську державу тривала ще три роки після закінчення війни. За той час Україна мала три уряди. Це були: **Українська Центральна Рада, гетьманат (гетьман Павло Скоропадський), Директорія.**

Українська Центральна Рада

1. В березні 1917-го року в Росії вибухла революція. Царя та його родину вбили. Українці негайно почали організувати різні маніфестації, з'їзди й наради. Перший раз на вулицях міст України можна було бачити синьо-жовті прапори й почути український національний гімн "Ще не вмерла".
 2. Зараз після того, як в Росії вибухла революція, **представники українських політичних партій і організацій створили в Києві Українську Центральну Раду. Центральна Рада - це був перший український уряд від того часу, коли Росія знищила Гетьманщину (1764 р.) і Запорізьку Січ (1775 р.) і Україна втратила свою державу.** Першим головою Центральної Ради став знаний український історик, проф. **Михайло Грушевський**, який від 1915-ого року був на засланні й щойно в час революції повернувся до Києва.
- 5. Берестейський мир - щоб дістати допомогу проти большевиків, Центральна Рада підписала договір з Німеччиною й Австро-Угорщиною. Німеччина й Австро-Угорщина визнали Українську Народню Республіку й допомогли Україні вигнати большевиків, а за те Україна погодилася дати їм збіжжя.**
1. Між Центральною Радою й німецьким військом почалися конфлікти, бо німці почали втручатися у внутрішні справи України. В квітні 1918-го року німці наказали Центральній Раді припинити роботу. На місце Центральної Ради створено новий уряд - гетьманат. Головою уряду став **Павло Скоропадський, якого проголосили гетьманом України.**
 2. **Павло Скоропадський був гетьманом тільки сім з половиною місяців. В листопаді 1918-го року закінчилася Перша світова війна. Німеччина й Австро-Угорщина програли війну й забрали своє військо з України. Україна залишилася без союзників.** На Україну почали знову наступати большевики. Щоб здобути прихильність Антанти (західні держави Європи й Америка) в листопаді 1918-го року гетьман **Скоропадський проголосив федерацію України з майбутньою не большевицькою Росією** (це були ті, що хотіли, щоб владу в Росії мав цар). **Проти гетьмана почалося повстання; він зрезигнував і виїхав закордон.**

Директорія

1. Після того, як гетьман Павло Скоропадський зрезигнував, **владу в Києві перебрала Директорія, яка складалася з п'ятьох осіб. Головою Директорії був письменник Володимир Винниченко, а потім Симон Петлюра.**
2. **22-го січня 1919-го року Директорія перевела злуку Української Народньої Республіки (УНР), зі столицею в Києві, із Західньо-Українською Народньою Республікою (ЗУНР), з центром у Львові. Це було найважливіше, що зробила Директорія, бо всі українські землі об'єдналися в одну державу.**
3. Після закінчення Визвольних Змагань, Симон Петлюра виїхав до Парижу й там проживав зі своєю родиною. В Парижі його вбив московський агент Шварцбарт 25-го травня 1926-го року.

Західньо-Українська Народня Республіка

1. **Листопадовий зрив і війна з поляками** - перед Першою світовою війною західні землі України (Галичина, Буковина, Закарпаття) належали до Австро-Угорщини. Коли вибухла Перша світова війна, українці робили заходи (took measures) відновити свою державу. **Першого листопада 1918-го року вони силою перебрали владу у Львові і цілій східній Галичині та проголосили Західньо-Українську Народню Республіку (ЗУНР). До ЗУНР прилучилися також Буковина й Закарпаття. Але ця злука не тривала довго, бо Буковину захопили румуни, а Закарпаття прилучилося до Чехо-Словаччини, щоб знову не потрапити під мадярів (Hungarians). Поляки готувалися захопити Галичину й взяти владу в свої руки. Для боротьби з поляками уряд ЗУНР зорганізував регулярне військо – Українську Галицьку Армію (УГА).**
2. **Соборна Українська Держава – Українська Народня Республіка (УНР), з центром у Києві, і Західньо-Українська Народня Республіка, з центром у Львові, з'єдналися в одну державу – Українську Народню Республіку. Цю злуку проголошено в Києві на Софійській площі 22-го січня 1919-го року.**
3. **Кінець Першої світової війни** - перша світова війна закінчилася в листопаді 1918-го року, але українці вели боротьбу за незалежність ще три роки, до

1921-го року. Українські війська билися проти чотирьох ворогів - поляків, румунів, большевиків і тих росіян, які хотіли царя. Крім того, серед війська поширився тиф (typhoid) і багато вояків померло на цю хворобу. Українці не мали союзників, досить зброї і ліків. Визвольні змагання Україна програла.

- 4. Базар** - в 1921-ому році боротьба за незалежність ще продовжувалася й частина українських вояків пішла в **протибольшевицький рейд**. Це був так званий Другий Зимовий Похід. Українські відділи були невеликі й слабо озброєні. Большевики взяли їх в полон. **Базар – це місто на Волині, де 21-го листопада 1921-го року большевики розстріляли 359 полонених, які не погодилися піти до них на службу.**

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Визвольні змагання українського народу за свою самостійність під час і після Першої світової війни тривали чотири роки (1917 – 1921). Хоч українське військо проявило велике героїство, Україна програла визвольні змагання. Українці не мали добрих союзників і мусіли боротися відразу на кількох фронтах. Після Першої світової війни українські землі опинилися під різними окупантами:

- 1. Москалі (большевики) забрали східні землі України**
- 2. Польща забрала західні землі (Волинь, Галичину, Холмщину)**
- 3. Румунія забрала Буковину**
- 4. Чехо-Словаччина забрала Закарпаття**

СХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ ПІД БОЛЬШЕВИКАМИ

- 1. Окупація України большевиками – українці програли Визвольні Змагання. Большевики захопили владу в свої руки й відразу почали заводити свої порядки. Вони вважали Україну своєю колонією й так само як колись російська царська влада, старалися вповні (totally) використати Україну та її багатства. Вони заборонили приватну власність, приватну промисловість і торгівлю. В 1922 році в Україні, особливо в степових районах, настав голод і багато людей померло.**

2. **Терор** - **Большевики завели в Україні також терор і нищили свідомих українців, українські церкви, священників і все, що було українське. Десятки тисяч українців згинуло.**
3. **Голодомор і знищення селянства**
- Українізація за короткий час відродила Україну й Москва боялася, що Україна може стати культурно й економічно незалежна від Москви.
 - В 1929-ому році, коли **Сталін** вже міцно перебрав владу в свої руки, він оголосив зміну політики. Сталін застосував **масовий терор**. Його мета була знищити всіх, хто не підтримував його політики й залякати (frighten) людей так, щоб вони не робили спротиву. Це мало трагічні наслідки для України. **Приватну власність знову було скасовано. Селян примушували вступати в колгоспи (collective farms), а багатших селян, яких називали куркулями й ворогами народу, арештували й засилали на Сибір.**
 - Щоб примусити селян вступати до колгоспів, на них накладали дуже високі податки, а в 1932-1933 роках **московській уряд зорганізував Голодомор на землях України, які були під владою Москви.** Багато трагедій пережив український народ, але страшнішого лиха, ніж голод 30-их років, історія України не знає.
 - **Голод в Україні був штучно зорганізований Москвою, щоб примусити людей до колективізації, та щоб знищити українські села й українських селян, бо вони найбільше зберігали українську мову, культуру, традиції й спосіб життя.**
 - **З України вивезено все збіжжя й інші харчові продукти. В той сам час московській уряд продавав збіжжя іншим країнам.**
 - Сталін і його прибічники заперечували, що в Україні існує голод і про голод не можна було нігде згадувати. Вони не приймали жадної допомоги від інших країн і твердили, що це неправда, що в Україні існує голод, що це вороги СРСР таке видумують.
 - **Приблизно 7-10 мільйонів українських селян померло з голоду - 25 % всього населення України.**

- **Голодомор – геноцид (genocide). Верховна Рада визнала Голодомор геноцидом українського народу, а також 10 держав ООН (United Nations) визнали Голодомор геноцидом.**
- 7. Русифікація України** - після страшного Голодомору й знищення української інтелігенції, Москва почала систематично русифікувати Україну. Москالی вповаджували в українську мову щораз більше московських слів, викинули букву **Ґ** з української мови, викинули **кличний відмінок**, по всіх установах введено **російську мову, фальсифіковано історію України**. Всіх хто були проти русифікації нищили. По містах України **відкрили багато російських шкіл**. Від України забрали **Крим і Кубань**. Москва використовувала Україну також економічно. Забирали з України й **вивозили до Росії збіжжя й підземні багатства**, на які Україна була дуже багата.

ЗАХІДНЬО-УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ПОЛЬЩЕЮ

1. Після невдачі Визвольних змагань майже всі західні землі України опинилися під Польщею. Польща дістала Волинь і Холмщину, які до Першої світової війни належали до Росії. Крім того в березні 1923-го року **Рада Амбасадорів, то значить, представники Англії, Італії, Франції й Америки вирішили, що Галичина буде належати до Польщі**. Польща зобов'язалася дати Галичині автономію й забезпечити всі права українців, так як рівність перед законом, право на українську мову в публичному житті, право на українські школи.
2. **Польське переслідування** – Польща ніколи не виконала своїх обіцянок і поляки почали переслідувати українців. **Багато українців ув'язнено. У всіх державних установах поляки ввели польську мову, як урядову мову. В школах почали вводити навчання польською мовою. Скасовано також усі українські катедри (departments) на Львівському університеті (після того українці зорганізували тайний університет). Поляки наклали цензуру на українську пресу й книжки, а назву Галичина замінили назвою Малопольска Всьходня, що значить мала східня Польща. На українські села поляки почали навозити польських колоністів.**

УКРАЇНА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

1. **Друга світова війна** - почалася 1-го вересня в 1939-ому році, коли Німеччина напала на Польщу й забрала землі, які належали до Польщі. В той час Німеччина (Гітлер) й ССРСР(Сталін) були союзниками. **Німці віддали Галичину й Волинь більшовикам/москалям.** Більшовики відразу почали русифікацію. В школі діти мусіли вчити російську мову і не могли вчитися релігії. Все було в комуністичному дусі. Заборонено українські організації. Люди мусіли вступати в колгоспи, багато українців арештували, або заслали на Сибір.
2. **Німецько-більшевицька війна** - в 1941-ому році німці напали на ССРСР і більшовики мусіли відступати з України. **Перед тим, як більшовики залишили Україну, вони замордували по тюрмах десятки тисяч українських в'язнів, примусово вивезли до Росії українських вчених, письменників, мистців, понищили залізниці, електричні станції, копальні, харчові запаси.**
3. **Німці в Україні** – українці думали, що зможуть тепер відновити українську державу. Дня **30-го червня 1941-го року Організація Українських Націоналістів (ОУН) проголосила у Львові відновлення Української Держави** й організувала український уряд, на чолі з Ярославом Стецьком. Але **німці відразу арештували український уряд.** Вони не хотіли, щоб Україна була незалежна. Вони хотіли тільки забрати для себе українську землю. **Німці почали вивозити з України до Німеччини харчі й навіть чорнозем і забрали на роботи до Німеччини більше двох мільйонів української молоді.** Вони заборонили українські організації і навіть школи, а тих хто робили спротив арештували й заслали в німецькі концтабори. В цих концтаборах померли, між іншими, український вчений і письменник **Олег Ольжич і два брати Степана Бандери.**
4. **Українська Дивізія** – восени 1943-го року, коли німці програвали вже війну, вони дали дозвіл на створення Української Дивізії, яка мала боротися тільки проти більшовиків. **Українці зорганізували таку дивізію, бо хотіли мати зброю й вишколене військо, щоб могли вести боротьбу проти більшовиків.**

Українська Дивізія мала великі втрати під містом **Броди** в Україні, де відбувся бій з большевиками.

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ (УПА)

1. ОУН створила Українську Повстанську Армію (УПА), під час Другої світової війни, щоб боронити український нарід від ворогів. **УПА боролася за Українську Самостійну й Соборну Державу**. Офіційна дата створення УПА є **14-го жовтня 1942-го року**. В цей день припадає **свято Покрови Матері Божої**; УПА віддала своє військо під охорону Матері Божої.
2. **УПА – це була всенародна українська армія** – вона не мала ніяких союзників і ніякої допомоги, але мала підтримку українського народу. УПА проіснувала **більше як 10 років** і провадила боротьбу в жахливих умовах німецького й большевицького терору. Головним командиром був **Роман Шухевич, псевдо Тарас Чупринка**. УПА була поділена на чотири групи: **УПА–Північ, УПА–Захід, УПА–Південь і УПА– Схід**. Кожний хто вступав до УПА **складав присягу** й діставав **псевдо**, щоб не наражати на небезпеку свою родину. УПА найбільше діяла в Карпатах та на Волині, бо там було найбільше лісів. Найбільші бої були в 1945-1947 роках. Тоді відбувалися також **повстанські рейди** по Україні й сусідніх краях, щоб всі знали про боротьбу УПА. Деякі частини УПА дісталися аж до американської зони в Німеччині й тоді Америка та західні держави довідалися, що в Україні даліше триває боротьба з большевиками.
3. УПА зорганізувала **школи для старшин (officers)**. Там вчилися санітарну службу (first aid), як вести партизанську війну, як маскуватися й робити криївки (hiding places). УПА мала різні **однострої** (які здобули від ворогів), але упісти мали українські відзнаки.
5. Щоб знищити УПА, в 1947-ому році **уряд ССРСР зробив умову з Польщею й Чехо-Словаччиною**, щоб спільно боротися проти УПА. **5-го березня 1950-го року в Білогорщі, коло Львова, згинув Тарас Чупринка, головний командир УПА**.

УКРАЇНА ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

1. **Большевицька окупація** – в травні 1945-го року закінчилася друга світова війна й всі українські землі опинилися під большевицькою окупацією. Два роки пізніше Росія віддала деякі українські землі Польщі (Лемківщину, Холмщину, Підляшшя), деякі – Білорусії і деякі Чехословаччині. Ці землі не належать до України і тепер.
3. **Русифікація України** – на західних землях України, які були прилучені до СРСР, Москва почала русифікацію в школах, пресі, літературі і т.д. Багато людей заарештовано й заслано. Знищено українську католицьку й українську православну Церкви й прилучено їх до московської церкви. Всіх українських єпископів і багато священників заслали на Сибір. Українська греко-католицька церква в Галичині продовжувала діяти підпільно. Большевики також завели колгоспи.
4. **Після Другої світової війни, багато українців опинилося поза Україною. Німці вивезли багато українців на роботу до Німеччини. Також сотні тисяч українців залишили вдома все, що мали й втекли перед большевиками.** Коли закінчилася війна в 1945-ому році, українці не хотіли повертатися додому, бо знали, що там їх чекає ув'язнення (imprisonment), або заслання.

Розпад СРСР і відродження незалежності України

Після смерті Л. І. Брежнєва (1982 р.) У 1985 р. до влади приходять М. С. Горбачов, який проголошує політику «перебудови». Метою перебудови було збереження радянської системи шляхом її модернізації. Періодизація доби перебудови:

У 1987 р. почалася спроба реформувати управління економікою — перейти від адміністративних методів господарювання до економічних з демократичними засадами управління.

Перебудова почалася й у сфері ідеології. Виник чисто радянський термін «гласність», що означав перехідний етап у напрямі до свободи слова.

У 1989 р. у країні склалася нова політична ситуація. Реформація почала здійснюватись тепер не лише «згори», а й «знизу», з боку широких мас.

На здійснення «перебудови» дуже вплинула Чорнобильська катастрофа (аварія на Чорнобильській атомній електростанції у квітні 1986 р.). У результаті катастрофи було виведено з користування 144 тис. га землі, 492 тис. га лісу, забруднено площу в 10 млн. га. Масштаби катастрофи тривалий час замовчувались тодішнім партійним керівництвом республіки, що негативно вплинуло на соціально-економічну ситуацію людей. Наслідки аварії негативно позначилися на здоров'ї 2,5 млн. людей. У найкоротші терміни потрібно було відселити 160 тис. осіб, побудувати їм житло. Ліквідація наслідків аварії вимагала і вимагає величезних економічних і фінансових затрат.

Процеси «перебудови» в Україні відбувалися без кровопролиття, як це було в Прибалтиці, Грузії, Азербайджані, Узбекистані, Таджикистані та інших республіках тодішнього СРСР.

У березні 1990 р. в Україні відбулися перші порівняно вільні вибори до Верховної Ради та місцевих Рад.

16 липня 1990 р. Верховна Рада прийняла Декларацію про державний суверенітет України, що проголошувала «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території і незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах».

Верховна Рада у 1989 р. прийняла «Закон про мови», де українська мова оголошена державною.

19-21 серпня 1991 р. найближче оточення президента М. С. Горбачова спробувало здійснити державний переворот

24 серпня 1991 р. позачергова сесія Верховної Ради України майже одностайно проголосила незалежність республіки, прийнявши відповідний Акт. Віднині на території України повинні бути діяти виключно Конституція і Закони України.

1 грудня 1991 р. відбувся Всеукраїнський референдум і вибори Президента України. 90 % учасників референдуму віддали свої голоси за незалежність, сподіваючись на краще життя в окремій українській державі. На президентських виборах з шести конкурентів найбільше голосів отримав Л. Кравчук (62%).